

DOI: 10.31866/2616-759X.6.2.2023.288156

УДК 792.028:37.015

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Олена Абрамович^{1а}, Вікторія Чорна^{2б}¹ кандидат педагогічних наук, доцент;

e-mail: elenaabramovic20@gmail.com; ORCID: 0000-0002-4814-6709

² e-mail: victoria.ch05@gmail.com; ORCID: 0000-0002-5239-2240^а Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна^б Іноземне підприємство «1+1 продакшн», Київ, Україна

Анотація

Мета дослідження – висвітлити основні процеси розвитку сучасної театральної педагогіки, квінтесенцію її новітніх теоретико-практичних методів пізнання та втілення. Мета наукової статті зумовила доцільність застосування такої **методології дослідження**: історико-культурного методу – для вивчення театральної педагогіки в контексті еволюції театрального мистецтва XX – початку XXI ст.; типологічного – для виявлення та визначення особливостей формування театральної педагогіки; компаративного – для аналізу драматичної і театральної педагогіки; системного аналізу – для розгляду прийомів і методів театрального мистецтва в контексті педагогіки. **Новизна дослідження** полягає в проведеному комплексному дослідженні особливостей використання прийомів і методів театрального мистецтва в контексті специфіки педагогіки й у визначенні перспективних шляхів розвитку театральної педагогіки як феномену художньо-педагогічної практики XXI ст. **Висновки**. Отже, на сучасному етапі театральна педагогіка є самостійною галуззю теорії виховання, що охоплює систему методів, прийомів, які забезпечують самовираження особистості у творчо-продуктивній театралізованій діяльності, що здійснюється засобами театральної педагогіки. Підставою моделювання процесу формування суб'єктності здобувачів вищої освіти засобами театральної педагогіки є розуміння необхідності створення умов і використання форм, насичених елементами театральної творчості в освітній та позааудиторній діяльності. Набуття професійних навичок й умінь для актора може бути плідним за умови одночасного набуття соціального досвіду та становлення індивідуальності у її повноцінній якості. Зважаючи на потреби театральної педагогіки, фахівцям необхідно шукати форми навчання, які надавали б можливість побудувати систему спільного навчання представників різних театральних професій у процесі створення задуму вистави та її реалізації. Спільний формат навчання відкриває можливості розробки міждисциплінарних програм і способів підготовки унікальних спеціалістів.

Ключові слова: театральна педагогіка; заклади різних рівнів освіти; акторська майстерність; творчі здібності; методика викладання; актор

Постановка проблеми

Театральна практика початку XXI ст. і потреби динамічного театрального процесу диктують зміни й трансформації у галузі сценічної освіти. Театр на початку XXI ст. усе активніше розширює власний художній простір, вбираючи в себе сфери соціального життя та психології, різні соціальні, ігрові й перформативні практики, розмикає свій простір, проникає у віртуальний світ, використовує як художні засоби новітні технології. І ці процеси вимагають комплексного оновлення системи підготовки фахівців різних театральних професій, які сьогодні все більш інтенсивно залучаються до міждисциплінарних зв'язків як на рівні створення мистецьких проєктів, так і на рівні їх побутування, сприйняття та осмислення.

Театральну педагогіку на сучасному етапі розвитку суспільства розглядають не тільки як спеціальну професійну дисципліну творчих закладів вищої освіти та/або окремі прийоми одного з напрямів освітньої галузі «Мистецтво», а й як цілісну систему освіти, яскравими представниками якої є лідери професійної театральної школи та загальної освіти.

Цінність театральної педагогіки полягає в її гуманістичному принципі, у якому акцент зроблено на особистість. На сучасному етапі театрального педагогіка знаходить яскраве вираження як в різноманітному практичному досвіді, так і в його аналізі й теоретичному осмисленні. Проте багато ресурсів театральної педагогіки лишаються непотрібними, що свідчить про її багатий потенціал та актуалізує дослідження означеної проблематики в контексті тенденцій розвитку театрального мистецтва й педагогіки початку XXI ст.

Сучасне знання про стан педагогіки в професійному й аматорському театрі, окрім практичних потреб, становить інтерес щодо вивчення історії розвитку театральної думки, а відтак і формування майбутнього театрального мистецтва й театральної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Протягом останніх десятиліть багато дослідників активно звертаються до театральної педагогіки як до ефективного засобу формування професійної компетентності майбутнього вчителя, а саме питання актуалізації впливу театрального мистецтва на розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця в практиці педагогічної освіти зумовили дослідження означеної проблематики на рівні взаємодії театрального та педагогічного процесів, зокрема в контексті специфіки креативної діяльності педагога. Засоби театрального мистецтва в контексті використання з метою розвитку мовленнєвих, організаційних і гностичних здібностей у професійній майстерності вчителя розглядає В. Абрамян (1996) у навчальному посібнику «Театральна педагогіка». Аналізу використання прийомів і методів студентського театру в педагогічних системах європейських країн, а також можливості й доцільності їх запровадження у вітчизняну систему професійно-педагогічної підготовки вчителів присвячено наукову статтю Л. Лимаренко (2015) «Використання студентського театру в європейських педагогіч-

них системах професійної підготовки майбутніх педагогів». У науковій статті «Основні складові формування творчої особистості майбутнього режисера-педагога театрального колективу» Н. Гусакова (2017) аналізує сучасні підходи до проблематики навчально-виховного процесу у вищій школі та розробляє теоретичну модель творчої особистості майбутнього режисера-педагога, структура якої охоплює «спрямованість особистості, індивідуальну культуру особистості, характерологічні властивості та якості особистості» (с. 42). Аналіз засобів театрального мистецтва в контексті визначення особливостей їх використання в процесі розвитку професійної майстерності вчителів загальноосвітніх закладів здійснює Н. Стихун (2017а) у дослідженні «Розвиток професійної майстерності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів засобами театрального мистецтва (20–80-ті рр. ХХ ст.)». Проблему педагогічної підготовки вчителів засобами театральної педагогіки авторка досліджує в науковій статті «Розвиток професійної майстерності вчителя засобами театрального мистецтва в умовах неперервно педагогічної освіти» (Стихун, 2017b) та «Театральне мистецтво як засіб удосконалення педагогічної майстерності вчителя» (Стихун, 2010). У дисертаційному дослідженні М. Дергач (2012) «Театральне мистецтво як засіб формування особистості в історії педагогічної думки та школи України в ХХ столітті» театральне мистецтво осмислено як засіб виховання молодого покоління та визначено шляхи його впровадження до навчально-виховної системи України. М. Барнич (2016) у навчальному посібнику «Майстерність актора: техніка "обману"» запропонував авторську методику підготовки акторів, відмінну від класичної школи Станіславського (2018), та далі поглибив її в монографії «Психотехніка актора: майстер-клас». С. Гордєєв (2022) у статті «Педагогіка сучасного українського театру: на шляху до мистецького синтезу» звертається до вивчення реформування механізмів універсалізації методичної бази академічної мистецької освіти в театральній школі України та тенденцій і напрямів інноваційних підходів на шляхах виховання творчої особистості сучасного театрального діяча. Р. Набоков та М. Крипчук (2023), спираючись на сучасний досвід викладання фахової освітньої компоненти «Режисура шоу та артпроектів», дослідили особливості театральної педагогіки в контексті організації дистанційного навчання та екстреного онлайн-навчання.

Представники закордонного академічного виміру проблематику театральної педагогіки розглянули в різноманітних аспектах використання в освітньому процесі. Д. Ф'юрей (Fuga, 2014) у науковій публікації «Етапи навчання: театр, педагогіка та інформаційна грамотність» пише про зв'язок між навчанням і театральною виставою з погляду бібліотекаря. Автор використовує особисті спостереження як натхнення для дослідження того, що було написано в науковій літературі про різні театральні практики в навчанні, застосовуючи цю дискусію до контексту організації бібліотечної справи. У. Пінкер (Pinkert, 2010) у науковій статті «Концепція театру в театральній педагогіці» аналізує термін «театральна педагогіка». Американський професор Манон ван де Вотер (Van de Water et al., 2015) у своїй монографії «Драма та Освіта. Перформативні методології для навчання та вчителів» надає практичні, всебічні рекомендації з використання драми (театру, перформансу) як інструмента для навчання (у вчительських

практиках). Це один з перших практичних посібників з драми та виконавства, який, спираючись на нейронаукові дослідження, доводить, що творчість є необхідним складником нашого життя, що вкорінене навчання¹ є природним і важливим, а контекстне навчання² допомагає нам знайти своє місце в суспільстві (Van de Water et al., 2015).

Мета роботи – висвітлити основні процеси розвитку сучасної театральної педагогіки, квінтесенцію її новітніх теоретико-практичних методів пізнання та втілення.

Виклад основного матеріалу

Питання, коли виникло саме явище театральної педагогіки, й досі не має однозначної відповіді. Деякі дослідники наголошують на тому, що, можливо, театральна педагогіка походить ще з часів виникнення єзуїтських шкіл, де широко використовувалися методи драматизації. Так, наприклад, Л. Клаб (Clubb, 2001) у статті, присвяченій італійському ренесансному театру, акцентує на тому, що театри єзуїтських шкіл модернізували старовинні «священні вистави» і впроваджували їх всюди в Європі й Азії. У Середньовіччі постановки, присвячені місцевим святим, розігрували діти, й у цьому був глибокий педагогічний сенс. Беручи участь у загальній священній виставі, діти різних станів починали відчувати себе єдиною спільнотою. І, що, можливо, ще важливіше, свою спільність потужно відчували й батьки, які дивилися повний день, а то й кілька днів поспіль «дитяче дійство» на головній міській площі. Усі діти міста грають, усі батьки міста дивляться, а сюжет надає особливої цінності такому місцю та цій спільноті. Уже тут ми можемо спостерігати основні ознаки, які будуть характерні для театральної педагогіки ХХ–ХХІ ст.: дієвість; спільне емоційне проживання конкретного змісту; створення умовно-образного середовища та єдиного співіснування.

Але, на думку дослідників, Середньовіччя в цьому контексті не слід вважати початковою точкою відліку, оскільки всі ознаки, перераховані вище, зрозуміло, зараховують і до архаїчних обрядів, про що свідчать у своїх ґрунтовних працях, присвячених культурології та етнографії, провідні науковці. Зокрема, про це пише Дж. Фрезер (Frazer, 1995) у «Золотій гілці», особливо описуючи обряди ініціації, обряди плювіальної магії та щоденні ритуали, та Е. Тейлор (Tylor, 2010) у власних етнографічних фіксаціях.

Виникнення інтересу до театральної педагогіки для професійно-педагогічної діяльності зумовлено низкою соціокультурних чинників. На початку ХХ ст. про-

¹ Вкорінене навчання (*embodied learning*) означає підхід до навчання, коли засвоєння знань і розвиток навичок відбувається через фізичні способи сприйняття, охоплюючи рухи тіла, сприйняття сенсорної інформації та емоційні реакції. Це означає вчення через дійсний досвід і взаємодію з навколишнім середовищем.

² Контекстне навчання (*contextual learning*) означає навчання, яке відбувається в контексті реальних ситуацій і реальних взаємозв'язків. Це підхід, коли навчальний матеріал подають у зв'язку з практичними ситуаціями, що дає змогу учням розуміти, як ці знання застосовувати в реальному житті.

фесійний театр надав поштовх до виникнення театральної педагогіки, що втілюється як в підготовці професійних акторів, так і в педагогіці в цілому (дошкільна, шкільна, вища освіта). Універсальним засобом розвитку особистісно-професійних якостей майбутнього педагога, що включена до навчально-виховного процесу закладу вищої освіти, є художньо-творча, зокрема театральна, діяльність. Завдяки притаманним театральному мистецтву загальним закономірностям процесу навчання особистості воно надзвичайно ефективно та продуктивно застосовується в контексті професійної підготовки фахівців педагогічної галузі.

По-перше, у XXI ст. освітня система націлена на всебічний розвиток особистості, виховання моральних та інших якостей, на розкриття її потенціалу та розширення світогляду. Застосування елементів театральної педагогіки, а саме принципу подієвості, проживання, особистісної творчої дії та імпровізації, сприяє реалізації завдань освіти, зокрема щодо інтелектуального, чуттєвого й емоційного розвитку особистості.

По-друге, запровадження нової парадигми, головним принципом якої став принцип особистісно орієнтованого навчання, сприяє прояву особливої уваги до використання театральної педагогіки.

По-третє, театральна педагогіка постає як пізнавальна та виховна сила, яка багатосторонньо впливає на особистість майбутнього спеціаліста та дієво сприяє його естетичному сприйняттю навколишнього світу. Під час інсценувань і використання прийомів та елементів театральної педагогіки майбутній педагог переживає певні ситуації та відповідні їм почуття в ролі персонажів, у такий спосіб засвоює етичні норми та правила. Крім цього, використання засобів театральної педагогіки під час заходів допомагає виховати естетичний смак людини та розкрити її творчі здібності.

Комунікативна функція театрального мистецтва сприяє розвитку сценічного спілкування, що інтерпретується як критерій творчої вихованості особистості засобами театральної педагогіки. Ця здатність передбачає варіанти одночасного здійснення зв'язків із собою і з колективом студії, шкільного театру чи з учасниками творчої гри.

Один з критеріїв творчої вихованості пов'язаний зі змістовним аспектом творчості, що передбачає рівень опанування системи знань у галузі театрального мистецтва.

Театральне мистецтво відображає та концентрує загальнолюдські уявлення про моральні цінності, сенс життя, його пріоритети. Як видовище, воно викликає інтерес і привертає велику аудиторію, здійснюючи вагомий вплив на процес художньо-естетичного виховання молоді. Театр як вид мистецтва має специфічні властивості: синтетичну природу, колективність творчого процесу, важливим складником якого є глядач, а також миттєвість творчого акту. У театральній діяльності одним з головних завдань є розвиток навичок співробітництва в художньо-творчому напрямі, здатності до пізнання світу через почуття та емоції.

Засоби театральної педагогіки є джерелами, каналами впливу на свідомість, поведінку та діяльність з метою повідомлення необхідних знань театрознавчого характеру, формування творчих умінь і навичок, розвитку мотивів творчої діяльності.

Водночас вітчизняні дослідники акцентують на тому, що як в театральній, так і в педагогічній діяльності спільним є «участь живої людини у процесі сприйняття іншою людиною (для актора – глядачі, слухачі; для педагога – вихованці, батьки)» (Федорович, 2014, с. 242).

У контексті специфіки й тенденції розвитку театральної педагогіки на сучасному етапі розглянемо основні її напрями в зарубіжних країнах і в Україні.

Театральна педагогіка («*Drama in education*») за кордоном ставить на чільне місце вирішення проблем суспільства і конкретної людини. Йдеться не про наслідування професійного мистецтва, а про використання театральної методології для розв'язання особистісних, соціальних, метапредметних і предметних освітніх завдань.

За кордоном найчастіше виділяють два основні види організації «*Drama in education*», усередині яких є більш детальна градація:

1. «Театр в освіті»: залучення орієнтованих на освітні завдання професійних театральних груп у школи.

2. «Драмапедагогіка»: робота педагогів загальноосвітньої школи із застосуванням театральних методів.

В Україні реалізують означені напрями передусім в театрах юного глядача та лялькових театрах, у яких не були скорочені педагогічні частини, а також в окремих школах.

Напрямом «Театр освіти» вирішує передусім проблеми соціалізації та інкультурації. Поширеними є такі техніки, як:

1. Соціальні вистави – постановки, у яких порушують гострі для місцевого товариства питання. Грають у просторі школи: у класі, гардеробі, їдальні, на сходах. Часто ставлять різні сцени в різних місцях. Принципово, щоби це були локації, де діти проживають своє життя. Обов'язковою частиною вистави є залучення глядачів до обговорення проблематики. Це може бути інтерактив, де діти грають свою версію основних подій, диспут або змішані форми творчих спроб і дискусій.

2. Творчі проекти – співробітники театру здійснюють проектну роботу з групою учнів, найчастіше з учнями, які мають особливі освітні потреби (діти мігрантів або з неблагополучних сімей, інваліди тощо). Така проектна робота, як правило, починається з арттерапевтичних тренінгів, під час яких устанавлюються правила безпечного середовища, виявляються актуальні для групи особистісні та соціальні проблеми, розвиваються творчі здібності та художні навички. Потім настає період творчих імпровізацій на виявлені теми. З них складається перформанс, який представляють публіці. Обов'язково обговорюють підсумки роботи.

3. Розвиток глядацької культури – представники театральної групи проводять з дітьми заняття, що мотивують на відвідування професійної вистави та готують до сприйняття театральної мови, а потім проводять у школі рефлексивні заняття за наслідками відвідування (подібні практики описані, наприклад, у текстах американського професора Манон ван де Вотер (Van de Water et al., 2015, pp. 13–15)).

Напрямом «драмапедагогіка» вирішує освітні завдання широкого спектра. З величезного різноманіття форм дослідники називають кілька найпопулярніших:

1. Уроки «драмапедагогіки» у початковій школі: спеціально виділений навчальний час, під час якого діти займаються театральними тренінгами, що активізують пізнавальні інтереси, розвивають комунікативні навички, емоційну сферу, мислення та мовлення, уміння виконувати в групі творчу та дослідницьку роботу.

2. Драматизація під час уроків іноземної мови. Цей напрям походить від традицій єзуїтських коледжів епохи Відродження. Тут напрацьований величезний досвід різних технік (від уривків драм іноземною мовою до етюдів-імпровізацій, наприклад на тему: «Турист у незнайомому місті»). Складносурядні сюжетні ролі в ігри сусідають тут з елементарними мовними театральними вправами.

3. Рольові ігри під час уроків гуманітарного профілю. Діти можуть від своєї особи імпровізувати на тему розвитку конфліктної ситуації, яка потім трапляється в матеріалі, що вивчають, і, вже привласнивши (обігравши) її, порівнювати, що спільного та відмінного в їхній і запропонованій історії. Учні занурюються в контексти епохи, соціальних ситуацій, літературних творів, вибирають ролі та діють від імені персонажів, розробляючи стратегії, створюючи реконструкції та прогнози можливих альтернативних розвитків сюжету. Також тут можна створювати звуко-шумові імпровізації, ескізи костюмів, гримів, облаштування декорацій до матеріалу, який вивчають. Ці методи докладно описані у вже згаданих зарубіжних джерелах.

4. Шкільні театральні фестивалі. Творцями задумів, інсценувань, костюмів і декорацій є самі діти. Вони здійснюють вибір на кожному етапі роботи. Дорослі виступають як фасилітатори і тьютори, але не режисери-диктатори.

5. Театральні ігри щодо негуманітарних предметів. Цей вид «драмапедагогіки» за кордоном найрізкіснійший, квінтесенція якого полягає в тому, щоб поєднати тілесну імпровізацію в просторі, рольові диспути й теоретичний аналіз низки подій. Сюжетна лінія гри може висвітлювати тематику існування предмета, явища природи, людських почуттів тощо.

«Драма в освіті» (*Drama in education*) – офіційно визнана за кордоном педагогічна спеціалізація. Багато університетів мають відповідні профілі, спецкурси, магістерські програми; відбуваються конгреси, фестивалі, воркшопи, лонгitudні дослідження³. У різних країнах є асоціації «драмапедагогів». Наведемо кілька прикладів інституцій та організацій, які досліджують питання «Драма в освіті»: *International Drama in Education Research Institute – IDIERI* (Міжнародний інститут досліджень драми в освіті) в Ірландії; *Drama UK* (Театральна асоціація Великої Британії і Ірландії) – організація, що об'єднує в собі численні університети, коледжі та школи, які надають програми з вивчення та практики драми в освіті; *National Drama* (Національна асоціація драми, Велика Британія) – національна асоціація вчителів драми, яка пропагує використання драматичних методів

³ Лонгitudні дослідження (*longitudinal studies*) – це тип наукового дослідження, у якому дані збирають та аналізують упродовж тривалого періоду часу, зазвичай з метою вивчення змін, що відбуваються з плином часу. Такі дослідження дають змогу вивчати довготривалі ефекти або тренди, спостерігати динаміку розвитку явища або зміну патернів поведінки учасників дослідження протягом років або навіть десятиліть.

у навчанні й організовує заходи для вчителів; *Gesellschaft für Theaterpädagogik* (Асоціація театральної педагогіки, Німеччина) – німецька асоціація театральної педагогіки, яка сприяє розвитку драматичних методів у навчанні та педагогіці; *Drama Australia* (Драма Австралії, Австралія) – національна асоціація, що об'єднує практиків і вчених, які досліджують та використовують драматичні методи в навчанні та вихованні; *Association for the Development of Education in Africa: ADEA* (ADEA, Асоціація драми в освіті в Африці, Кот-д'Івуар) – організація, що пропагує та розвиває використання драматичних методів у навчанні на африканському континенті; *Canadian Association for Theatre Research (CATR)* (Асоціація театральних досліджень Канади, Канада) – організація, яка також охоплює дослідників і практиків драматичної освіти. Це лише деякі приклади інституцій у світі, що вивчають питання «Драма в освіті».

Водночас стиль роботи у галузі театральної педагогіки в зарубіжних країнах і в Україні має власні особливості. Яскраво вираженою відмінністю є те, що театральна педагогіка за кордоном передусім прагне вирішувати питання соціалізації, а вітчизняна театральна педагогіка більше орієнтована на входження людини, що розвивається, у світ культури. Наприклад, Д. Ф'юрей (Furay, 2014) у науковій публікації «Етапи навчання: театр, педагогіка та інформаційна грамотність» пропонує новий погляд на бібліотечне навчання, досліджуючи його зв'язок з різноманітними аспектами театральної вистави. Зокрема, авторка наголошує на доцільності використання театральних прийомів (підготовки, ефективного виконання тут і зараз та повторення), простору (логічного порядку й організованої інформації) та образу, який обирає для себе викладач (творча, інтерактивна, досвідчена та доступна фігура).

Зміни, що відбуваються в соціокультурному житті країни, адекватно відображаються у педагогічній теорії та практиці. Нова функція освіти, обумовлена культуродигмою, покликана сприяти розвитку творчої особистості. Наприклад, У. Пінкер (Pinkert, 2010) у науковій статті «Концепція театру в театральній педагогіці» аналізує термін «театральна педагогіка» в контексті відношення предмета до художньої форми театру та його центрального значення з погляду сучасного розвитку освітнього театру в Німеччині.

У багатьох наукових дослідженнях простежується думка про використання мистецтва у вихованні творчої особистості й акцентується на особливій ролі, що належить театральному мистецтву, освоєння якого оптимізує творчі здібності, розвиває емоційно-образне та раціонально-логічне мислення, збагачує художній досвід особистості, тобто формує універсальні здібності, соціально значущі для будь-яких сфер діяльності.

У цьому контексті дослідники наголошують на важливості впровадження театральних складників в підготовку майбутніх учителів початкових класів. На думку Т. Дубини (2004), театральний складник має охоплювати:

Вивчення спецкурсів “Основи сценічної культури”, “Методика використання ТП у початковій школі”; використання елементів ТП у процесі викладання професійно орієнтованих, психолого-педагогічних, соціально-гуманітарних та економічних навчальних дисциплін та

проходження навчальної практики студентами; цілеспрямоване застосування театральних форм та методів роботи у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів; залучення студентів до художньо-творчої та науково-дослідницької діяльності у сфері театального мистецтва; створення інформаційно-методичного центру використання ТП у підготовці вчителів початкової школи. (с. 4)

Власну специфіку мають прояви театральної педагогіки у вищій школі. Становлення особистості здобувача в закладах вищої освіти передбачає синтез соціального та професійного контекстів. Це дає змогу забезпечити розв'язання комплексу завдань, серед яких можна виділити формування особистісно-професійної позиції, соціального досвіду, соціально-значущих якостей і розвиток індивідуальності студента. Ефективне розв'язання цих завдань дасть змогу забезпечити творче зростання, розвиток здатності здобувача вищої освіти до самодетермінації різних сфер і сторін свого буття. Професор Н. Гусакова (2021) стверджує:

Сучасні підходи до проблем навчально-виховного процесу у вищій школі орієнтовані на формування творчої особистості, на пошук ефективних умов, які забезпечують продуктивність виховної системи навчального закладу вищої освіти як відкритого взаємодіючого організму, спрямованого на розгляд особистості як динамічного утворення, її просторово-часових взаємозв'язків з навколишнім світом, як джерела суб'єктивності у її вищому прояві – творчості. (с. 9)

Сучасний стан системи вищої освіти диктує необхідність створення умов для прояву та розвитку суб'єктності здобувачів вищої освіти, яка характеризується усвідомленням і прийняттям цілей діяльності, адекватністю самооцінки своїх можливостей та здібностей, критичністю щодо себе й оточення, потребою в самоконтролі, здатністю діяти цілеспрямовано та самостійно, готовністю ухвалювати самостійні рішення та відповідати за їх реалізацію; активністю та зацікавленістю здобувача вищої освіти в організації діяльності, у досягненні позитивного результату, ініціативністю, потребою в самовизначенні та самореалізації; здатністю аналізувати діяльність, рефлексивно ставитися до своїх дій і навколишнього світу.

Формування суб'єктності здобувачів закладів вищої освіти засобами театральної педагогіки зумовлено:

- включенням здобувачів вищої освіти в ситуації свідомого вибору, соціальних і професійних проб у процесі позааудиторної діяльності й театральної творчості;
- інтеграцією театральної творчості та соціально значущої діяльності, що сприяють набуттю соціального й культурного досвіду, розвитку суб'єктності;
- редукцією набутого в театральній творчості досвіду суб'єкт-суб'єктних відносин на інші види діяльності.

Оскільки роль театральної педагогіки полягає в тому, щоб розкрити та сформувати розвинену гармонійну особистість здобувача вищої освіти, театральна педагогіка прагне сформулювати систему взаємовідносин таким чином, щоб організувати доступні умови для емоційного прояву, розкритості, взаємної довіри та творчої атмосфери.

Протягом усього часу існування професійної акторської школи триває пошук ефективних шляхів розвитку акторських здібностей – узагальнення та аналіз знань, накопичених за роки практики, переосмислення відкриттів у галузі сценічної педагогіки найбільших майстрів театру. Акторська творчість – особливий вид творчості, де основними робочими інструментами є і душа, і тіло творця. Тому комплексний підхід до вивчення природи акторської творчості передбачає звернення до наук, що вивчають людську природу, передусім до психології та фізіології.

Метою театральної педагогіки є розкритість психофізичного апарату учня-актора. Театральні педагоги вибудовують систему взаємовідносин таким чином, щоб організувати максимальні умови для створення гранично вільного емоційного контакту, розкритості, взаємної довіри та творчої атмосфери.

Театральна педагогіка пропонує низку методів, що сприяють ефективному формуванню таких якостей, як творча уява, вибірковість сприйняття, здатність до аналізу та синтезу інформації, що сприймається, виразу емпатії та ідентифікації, до самоорганізації психічних проявів і самокорекції поведінки.

Отже, набуття професійних навичок й умінь для актора може бути плідним лише тоді, коли одночасно відбувається набуття соціального досвіду та становлення індивідуальності в її повноцінній якості.

Наукова новизна полягає в проведеному комплексному дослідженні особливостей використання прийомів і методів театального мистецтва в контексті специфіки педагогіки та визначенні перспективних шляхів розвитку театральної педагогіки як феномену художньо-педагогічної практики XXI ст.

Висновки

Отже, на сучасному етапі театральна педагогіка є самостійною галуззю теорії виховання, що охоплює систему методів, прийомів, які забезпечують самовираження особистості учня, здобувача вищої освіти у творчо-продуктивній театралізованій діяльності, що здійснюється завдяки освітньому простору закладу вищої освіти, який визначає контекст життєдіяльності особистості та володіє потенціалами формування суб'єктності майбутнього фахівця засобами театральної педагогіки. Підставою моделювання процесу формування суб'єктності здобувачів вищої освіти засобами театральної педагогіки є розуміння необхідності забезпечення цього процесу через створення педагогічних умов і використання сукупності комплексних форм, насичених елементами театральної творчості в освітній та позааудиторній діяльності.

Аналізуючи та вивчаючи досвід вітчизняних і зарубіжних спеціалістів театральної педагогіки сьогодення, необхідно знайти таку форму організаційно-методичних напрямів навчання, яка б на основі міцної професійної бази надала

зможу побудувати систему спільного навчання представників різних театральних професій у процесі створення задуму вистави та її реалізації. Такий формат навчання, на нашу думку, відкриває перспективні можливості оперативної розробки міждисциплінарних програм, способів підготовки унікальних спеціалістів, спрямованих на розв'язання актуальних завдань теорії, практики та педагогіки сучасного театру.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Абрамян, В. (1996). *Театральна педагогіка*. Лібра.
- Барнич, М. М. (2016). *Майстерність актора: техніка «обману»* (2-ге вид.). Видавництво Ліра-К.
- Барнич, М. М. (2018). *Психотехніка актора. Майстер-клас* [Монографія]. Пінзель.
- Гордеев, С. І. (2022). Педагогіка сучасного українського театру: на шляху до мистецького синтезу. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 63, 91–107.
- Гусакова, Н. М. (2017). Основні складові формування творчої особистості майбутнього режисера-педагога театрального колективу. *Культура і сучасність*, 1, 42–46.
- Гусакова, Н. М. (2021). Театральна педагогіка: підготовка нової генерації творчих кадрів в системі вищої освіти. В *Сценічне мистецтво: досвід, освіта, майстерність* [Монографія] (с. 9–30). Видавничий центр КНУКіМ.
- Дергач, М. А. (2012). *Театральне мистецтво як засіб формування особистості в історії педагогічної думки та школи України в ХХ столітті* [Дисертація доктора педагогічних наук, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка].
- Дубина, Л. Г. (2004). *Використання театральної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкових класів* [Дисертація кандидата педагогічних наук, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України].
- Лимаренко, Л. (2015). Використання студентського театру в європейських педагогічних системах професійної підготовки майбутніх педагогів. *Естетика і етика педагогічної дії*, 9, 176–187.
- Набоков, Р., & Крипчук, М. (2023). Дидактичне обґрунтування теоретичних і практичних компонентів викладання курсу «Режисура шоу та артпроектів» в умовах екстреного дистанційного онлайн-навчання. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*, 6(1), 88–100. <https://doi.org/10.31866/2616-759X.6.1.2023.276722>
- Стихун, Н. В. (2010). Театральне мистецтво як засіб удосконалення педагогічної майстерності вчителя. *Нова педагогічна думка*, 4, 132–136.
- Стихун, Н. В. (2017а). *Розвиток професійної майстерності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів засобами театрального мистецтва (20–80-ті рр. ХХ ст.)* [Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук, Рівненський державний гуманітарний університет].
- Стихун, Н. В. (2017b). *Розвиток професійної майстерності вчителя засобами театрального мистецтва в умовах неперервної педагогічної освіти. Неперервна професійна освіта: теорія і практика (Серія: Педагогічні науки)*, 1–2(50–51), 34–37.

- Федорович, А. В. (2014). Взаємозв'язок театральної та педагогічної творчості у діяльності вихователя дошкільного навчального закладу. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 34, 237–245.
- Clubb, L. G. (2001). Theatre in Europe from the Renaissance to 1704: Italian Renaissance Theatre. In J. R. Brown (Ed.), *The Oxford Illustrated History of Theatre*. Oxford University Press.
- Frazer, J. G. (1995). *The Golden Bough*. Touchstone.
- Furay, J. (2014). Stages of instruction: theatre, pedagogy and information literacy. *Reference Services Review*, 42(2), 209–228.
- Pinkert, U. (2010). The concept of theatre in theatre pedagogy. In S. Shonman (Ed.), *Key Concepts in Theatre/Drama Education* (pp. 119–124). Rotterdam.
- Tylor, B. E. (2010). *Primitive Culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, art, and custom* (Vol. 2). Cambridge University Press.
- Van de Water, M., McAvoy, M., & Hunt, K. (2015). *Drama and Education: Performance Methodologies for Teaching and Learning*. Routledge.

REFERENCES

- Abramian, V. (1996). *Teatralna pedahohika* [Theater pedagogy]. Libra [in Ukrainian].
- Barnych, M. M. (2016). *Maisternist aktora: tekhnika "obmanu"* [The skill of the actor: "deception" technique] (2nd ed.). Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Barnych, M. M. (2018). *Psykhotekhnika aktora. Maister-klas* [Psychotechnics of an actor. Master class] [Monograph]. Pinzel [in Ukrainian].
- Clubb, L. G. (2001). Theatre in Europe from the Renaissance to 1704: Italian Renaissance Theatre. In J. R. Brown (Ed.), *The Oxford Illustrated History of Theatre*. Oxford University Press [in English].
- Derhach, M. A. (2012). *Teatralne mystetstvo yak zasib formuvannia osobystosti v istorii pedahohichnoi dumky ta shkoly Ukrainy v XX stolitti* [Theatrical art as a means of personality formation in the history of pedagogical thought and schools of Ukraine in the 20th century] [Doctoral Dissertation, Luhansk Taras Shevchenko National University] [in Ukrainian].
- Dubyna, L. H. (2004). *Vykorystannia teatralnoi pedahohiky u pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv* [The use of theater pedagogy in the training of future primary school teachers] [PhD Dissertation, Institute of Vocational Education of the National Academy of Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].
- Fedorovych, A. V. (2014). *Vzaiemozv'язok teatralnoi ta pedahohichnoi tvorchosti u diialnosti vykhovatelya doshchkilnoho navchalnoho zakladu* [The correlation of the theatrical and pedagogical creative work in the kindergarten nanny's activities]. *Scientific notes of the pedagogical department*, 34, 237–245 [in Ukrainian].
- Frazer, J. G. (1995). *The Golden Bough*. Touchstone [in English].
- Furay, J. (2014). Stages of instruction: theatre, pedagogy and information literacy. *Reference Services Review*, 42(2), 209–228 [in English].
- Hordieiev, S. I. (2022). *Pedahohika suchasnoho ukrainskoho teatru: na shliakhu do mystetskoho syntezu* [Pedagogy of modern Ukrainian theater: on the way to artistic synthesis]. *Problems of Interaction of Art, Pedagogy, Theory and Practice of Education*, 63, 91–107 [in Ukrainian].

- Husakova, N. M. (2017). Osnovni skladovi formuvannya tvorchoi osobystosti maibutnoho rezhysera-pedahoha teatralnoho kolektyvu [The main components of the formation of creative personality of future director-teacher in a theater group]. *Culture and contemporaneity*, 1, 42–46 [in Ukrainian].
- Husakova, N. M. (2021). Teatralna pedahohika: pidhotovka novoi heneratsii tvorchykh kadriv v systemi vyshchoi osvity [Theater pedagogy: training a new generation of creative personnel in the higher education system]. In *Stsenichne mystetstvo: dosvid, osvita, maisternist* [Stage arts: experience, education, skill] [Monograph] (pp. 9–30). KNUKIM Publishing Center [in Ukrainian].
- Lymarenko, L. (2015). Vykorystannia studentskoho teatru v yevropeiskykh pedahohichnykh systemakh profesiinoi pidhotovky maibutnykh pedahohiv [The usage of student theater in European systems of professional training of future teachers]. *Aesthetics and ethics of pedagogical action*, 9, 176–187 [in Ukrainian].
- Nabokov, R., & Krypchuk, M. (2023). Dydaktychne obgruntuvannia teoretychnykh i praktychnykh komponentiv vykladannia kursu "Rezhysura shou ta artproiektiv" v umovakh ekstremoho dystantsiinoho onlain-navchannia [Didactic substantiation of theoretical and practical components of teaching the course "Directing shows and art projects" in the context of emergency distance online learning]. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Stage Art*, 6(1), 88–100. <https://doi.org/10.31866/2616-759X.6.1.2023.276722> [in Ukrainian].
- Pinkert, U. (2010). The concept of theatre in theatre pedagogy. In S. Shonman (Ed.), *Key Concepts in Theatre/Drama Education* (pp. 119–124). Rotterdam [in English].
- Stykhun, N. V. (2010). Teatralne mystetstvo yak zasib udoskonalennia pedahohichnoi maisternosti vchytelia [Theatrical art as a means of improving the teacher's pedagogical skills]. *New pedagogical thought*, 4, 132–136 [in Ukrainian].
- Stykhun, N. V. (2017a). *Rozvytok profesiinoi maisternosti vchyteliv zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv zasobamy teatralnoho mystetstva (20-80-ti rr. XX st.)* [Development of professional skills of teachers of general educational institutions by means of theatrical art (20-80s of the 20th century)] [Abstract of PhD Dissertation, Rivne State University of the Humanities] [in Ukrainian].
- Stykhun, N. V. (2017b). *Rozvytok profesiinoi maisternosti vchytelia zasobamy teatralnoho mystetstva v umovakh neperervno pedahohichnoi osvity* [Development of teacher's professional skills by means of theatre art in the context of in-service pedagogical education]. *Continuing professional education : theory and practice (Series: Pedagogical sciences)*, 1–2(50–51), 34–37 [in Ukrainian].
- Tylor, B. E. (2010). *Primitive Culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, art, and custom* (Vol. 2). Cambridge University Press [in English].
- Van de Water, M., McAvoy, M., & Hunt, K. (2015). *Drama and Education: Performance Methodologies for Teaching and Learning*. Routledge [in English].

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS
OF CONTEMPORARY THEATRE PEDAGOGY****Olena Abramovych^{1a}, Viktoriia Chorna^b**¹ PhD in Pedagogy, Associate Professor;

e-mail: elenaabramovic20@gmail.com; ORCID: 0000-0002-4814-6709

^a Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

e-mail: victoria.ch05@gmail.com; ORCID: 0000-0002-5239-2240

^b The foreign enterprise "1+1 production", Kyiv, Ukraine**Abstract**

The purpose of the study is to highlight the main processes of modern theatre pedagogy development, the quintessence of its latest theoretical and practical methods of cognition and implementation. The purpose of the research article made it expedient to use the following **research methodology**: historical and cultural method – to study theatre pedagogy in the context of the evolution of theatre art of the twentieth and early twenty-first centuries; typological method – to identify and define the peculiarities of the formation of theatre pedagogy; comparative method – to analyse drama and theatre pedagogy; systematic analysis – to consider the techniques and methods of theatre art in the context of pedagogy. **The scientific novelty** of the study lies in a comprehensive research of the peculiarities of using the techniques and methods of theatre art in the context of the specifics of pedagogy and in determining promising ways of developing theatre pedagogy as a phenomenon of artistic and pedagogical practice of the twenty-first century. **Conclusions.** Thus, at the present stage, theatre pedagogy is an independent branch of the theory of education, which covers a system of methods and techniques that ensure the self-expression of the individual in creative and The basis for modelling the process of forming the subjectivity of higher education students through theatre pedagogy is an understanding of the need to create conditions and use forms saturated with elements of theatrical creativity in educational and extracurricular activities. productive theatrical activity carried out by means of theatre pedagogy. The acquisition of professional skills and abilities for an actor can be fruitful if they simultaneously gain social experience and develop their individuality in its fullest capacity. Taking into account the needs of theatre pedagogy, specialists need to look for forms of training that would make it possible to build a system of joint training of representatives of different theatre professions in the process of creating a performance idea and its implementation. The joint learning format opens up opportunities for the development of interdisciplinary programmes and ways to train unique specialists.

Keywords: theatre pedagogy; institutions of different levels of education; acting; creative abilities; teaching methods; actor

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.